

Ženski Prelet

ORGAN ALIJANSE ŽENSKIH POKRETA U KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

UREDNICI:

Alojzija Štebi, Beograd
Mlefačka ulica 8, telefon 26-153
Darinka Stojanović, Beograd
Njegoševa ul. 23, telefon 25-131

Vlasnik za R.Ž.P.

Milica Dedijer
Beograd
Čika Ljubina 8

Beograd

15 mart 1932 god.
God. XIII Broj 3

Administracija:
Prestolonaslednikov
trg 38
Beograd

Broj poštanskog čekovnog računa 53.191. Izlazi svakog 15 u mesecu. Pretplata za godinu:
Din. 36— za Jugoslaviju
Din. 50— za inostranstvo

S A D R Ź A J:

Članci:	Strana
Aristide Briand	34
Življenje — boj . . . . . Alojzija Štebi	34
Manifestacije za razoružanje u Jugoslaviji:	
I u Sarajevu	
II u Splitu	35
III u Beogradu	38
Omladina traži . . . . . Radojka Manojlović	38
Međunarodne konferencije i razoružanje . . . . . P. H.	41
Akademsko izobražene žene na Čehoslovaškom	42
Najzad izjednačene	43
Borba protiv ženinog prava na rad	44
Prva godišnja skupština Društva za zaštitu oslobođenih osuđenika i maloletnika	44
Dr. Ševala Zildžić-Iblizović	44
Feljton:	
Smrt Ferdinanda Bisona . . . . . P. P.	45
Ženska omladina u Finskoj	46
Beleške:	
Dom zaštitnica devojaka u Zagrebu. — Udruženje jugoslovenskih sestara nudilja. — Književna nagrada Francuskinje Severin. — Saradnja žena u Društvu naroda. — Engleski izbori za opštine. — Član Akademije književ- nika. — Veliki miting u Parizu za žensko pravo glasa. — Ispravka — Misli	47

Uopšte je nacionalna mržnja naročita stvar: na najnižem stepenu kulture je najjača i žestoka. Ali, postoji stepen na kome sasvim izčezne i na kome se tako reći stoji iznad svih naroda, i tada se oseća sreća ili nesreća susednog naroda kao da se desila vlastitom narodu.

Goethe

ARISTIDE BRIAND

7 marta 1932 godine je zaprepastila ceo svet vest o smrti velikog borca za mir, *Aristida Brianda*. Njegov gubitak je nenaknadiv. Sa Briandom je umro državnik i političar koji je *vodio*, a koji se nije dao voditi od takozvanog javnog mnjenja — i takvi su retki. Da je ugadao tome mnjenju, on ne bi nikada prišao Stresemannu tako iskreno i otvoreno kao što je to učinio, i nikada ne bi bio položen prvi i najčvršći kamen temeljac za zблиženje između Francuske i Nemačke. A to zблиženje je prvi korak ka uspostavljanju trajnoga mira u Evropi i za ostvarenje Unije evropskih država. Unija evropskih država — poslednja i najdublja zamisao Briandova — je njegov testament kojeg nam ostavlja da ga privedemo u delo. Briandovo delo i ime je vezano za budućnost, i to je najviše, što može čovek postići u životu.

Žene celoga sveta koje rade i bore se za trajan mir, pretrpele su njegovom smrću težak udar, jer im je Briand bio u njihovim nastojanjima iskren pomoćnik. Neka one nikad ne zaborave divne reči, koje je on govorio 14 juna lanj-

ske godine u Gourdonu masi od deset hiljada slušalaca:

»Verujem u razum naroda. Ako narod čita novine, to još ne znači da mora verovati sve što je u njima napisano. On ima mogućnost da se brani, može se štititi od toga da ne prodre otrov u njegov dom. Oslanjam se na inteligentnost naroda, na njegov zdrav razum da mogu braniti moje delo od napadaja i neprijatnih iznenađenja. *Ali, pre svega se oslanjam na volju žena; njima se obraćam, na njih apelujem. Što danas osećam tako duboko zadovoljstvo, to je stoga što su se skupile žene u tako ogromnom broju i što čitam u njihovim očima predano oduševljenje i uverenje da će stvar mira biti i u budućnosti branjena. Dok su žene s nama, dok one brane svoju zemlju, svoje muževe, braću i decu, dok se one iz dubine duše trude da očuvaju čovečanstvo pred strahotama rata, dotle je naša stvar u dobrim rukama. Preklinjam Vas da ne napustite naše delo. Na vas, žene, računamo pri svojoj akciji i Vama se obraćam u ovom svečanom trenutku.*«

ŽIVLJENJE — BOJ

Amerikanski publicist Knickerbocker (znan po svojim delih o Rusiji) putuje že dlje časa po industrijskih centrima Nemčije, da se prepriča o položaju delavstva v sedanjem propadanju gospodarskega življenja. Njegovi opisi su mračne slike životarenja tisočih in tisočih brezposelnih delavskih družin, ki se polagamo potapljaajo v morje otopelosti in obupa. Neizmerna beda jih je ovila v takšno moralno depresijo, da o svoji bedi niti govoriti ne morejo več, a mnogi, ki so bili nekdanj najbolj strastni komunisti, zatekajo se v cerkev, kjer iščejo tolažbe in pozabljenja v upanju na lepše posmrtno življenje. Knickerbocker se čudi takšnim posledicam, in res, človek bi pričakoval povsem drugačno reagiranje. Knickerbockerjeva poročila, ki zajemajo samo neznanen del onih, ki so brez svoje krivice vrženi iz normalnega življenskega tira, prisilijo človeka, da misli na ostale milijone brezposelnih, a i na one, katerim še ni ogrožena eksistenca, in na koncu nehote vrase pred njim strahotno vprašanje: ali res nismo bili v stanju, da vso to bedo prepričimo, nekje ustavimo, in, ali je sploh moralo priti do takšne katastrofe?

Koliko časa že čitamo dan za dnem o bedi, ki je preplavila vse kontinente, ki lahko vsako mi-

nuto potrka na moja in tvoja vrata, do katerih do danes še ni prodrila. Statistika o brezposelnih s strašnimi številkami (Amerika nad 8 milijonov, Nemčija nad 6 milijonov itd.) bije plat zvona, a mi, ki imamo še vsakdanji kruh, smo zamašili ušesa, da ne slišimo grozni glas. Vsak dan čitamo o vojni na Daljnem Vzhodu, in mislimo, dobro, da je to tamkaj, a da ni pri nas. In tako nastajata dva sveta — eden izmučen, vsak dan smrt pred očmi, drugi — še v pretežni večini — miren in misleč samo na to, da ga usoda ne odnese na drugo stran.

Mnogi trdijo, da je tako dobro in da mora biti tako, ker življenje ni sentimentalna romanca, nego strašen boj, v katerem mora poginiti eden ali drugi, a ostali, ki ostanejo živi, nimajo časa in ga ne smejo imeti, da pretakajo solze za onimi ki padajo, in da bi mislili na rešitev onih, ki so zaznamovani, da padejo. Oni, ki s takšnimi argumenti pledirajo za svojo sebičnost, ne pomislijo, da je globoka razlika izmed boja in boja. Res je, da je življenje boj, ali kakšne vrste boj, s kakšnim ciljem, s kakšnimi sredstvi ga je treba voditi. Ali je takšne vrste boj, da smem vsakogar ugonobiti zato, da ostane meni več prostora za razmah, ali je takšne vrste, da moram tebi po-

magati v boju proti vsem onim, ki postopajo tako, kakor da se ti in jaz moramo mučiti, da je njim dobro. Boj, v katerem smem ugonobiti brez milosti vsakogar, ki mi je na potu, je ravno toliko vreden za vsak globlji in višji smisel življenja, kolikor je n.p.r. vredna bikoborba ali pa rvanje med atleti na sejmu, pri kateri odločuje moč pesti in razvijenost mišičev. Ravno tako kakor je takšna borba brez cilja in smisla in brez etične vrednosti, in pri gledanju uživajo samo surove nature, ravno tako je tudi tisti življenski boj brez cilja in etične vrednosti, ki ga poveličujejo takoimenovane »močne osebnosti«. Ako bi bilo življenje takšne vrste boj, potem je človeštvo strašno smešno — ali pa farizejsko — s svojim tisočletnim trudom, da ga postavi na etične in moralne temelje, potem moramo smatrati vse velike duhove, ki so zidarji takšnih temeljev in jih zato častimo kot naše vodnike, za bebce. Da, življenje je bol, ali ne s smislom in ciljem, da mora en del propadati, a drugi sme mirno uživati vse njegove dobrine brez opomina vesti. Življenje je boj, ali boj s ciljem, da zmaga pravica,

to se pravi, bojujemo se zato, da postanemo vsi edako deležni dobrin in trpljenja. Ta boj se ne vodi z brezobzirnim eksploatiranjem socijalno slabih, nego v znamenju človeške solidarnosti in medsebojne pomoči. Ako vsega tega ne priznavamo, potem je naravno in logično, da se medsebojno koljemo. Če je tako, moramo pa imeti tudi toliko hrabrosti, da priznavamo takšen smisel in takšen cilj življenskega boja, potem ne smemo nikdar več govoriti o napredku kulture in civilizacije, nego priznajmo, da je prišel čas somraka za vse, kar imenujemo duševne in duhovne vrednote.

Gotovo je, da smo na razpotju: ali na pot, po kateri pridemo v znamenju solidarnosti in medsebojne pomoči do uveljavljenja pravega smisla življenja, ali na pot medsebojnega klanja. Vse krize, ki danes pretresajo svet, imajo v najgloblji globini samo ta smisel. Ni še izbil čisto jasno na površje, ali na dnu tli to usodno vprašanje.

Beograd

Štebi Alojzija

МАНИФЕСТАЦИЈЕ ЗА МИР И РАЗОРУЖАЊЕ У ЈУГОСЛАВИЈИ

I У САРАЈЕВУ

14 фебруара приредио је Женски Покрет у Сарајеву Академију за мир, која је била сјано посећена и одушевљено прихваћена. Академију је отворила претседница Женскога покрета *Др. Маша Живановић* која је изнела суштину свих данашњих напора и покрета за мир: да се сваки спор ријешава мирним путем тиме што се свака држава нападач, по аналогји санкција против појединца прогласи злочинцем, те да се изолира. Савјет Друштва народа позвао је, сазвавши конференцију за опће разоружање, на сарадњу и жене, чије претставнице с једне стране активно учествују у раду конференције као чланови делегација Канаде, Сједињених Америчких Држава, Уругваја, Енглеске и Пољске, а с друге стране је 8,000.000 жена потписало петицију, упућену конференцији. Жене у Југославији треба пажљиво да прате рад конференције, која им треба да да потстрека за њихову узвишену задаћу: да дјелују на моралном разоружању старих и младих, те да васпитају омладину за мир.

Затим је г-ђа *Јованка Шиљак* изнела позразне бројеве с утицају светскога рата на децу дринске бановине. На десној страни ри-

јеке Дрине у 15 срезова рат је оставио 21.236 дјеце без оца, 6183 дјеце без оца и матере, преко 9000 дјеце је гладовало, 866 је умрло од глади, а 917 дјеце је морално пропало. Ако овим бројевима додамо још страдања деце из срезова с лијевог обале Дрине, онда ће се тај број подвостручити и прећи 100.000 унесрећене дјеце. Г-ђа Шиљак је завршила свој говор апелом на мајке.

Господин *Јован Палавестра* рецитовоао је пацифистичке пјесме из југословенске поезије: „Стара слика“ од Крањчевића, „Пјесма инвалида“ од Алексе Шантића и „Сабља и плуг“ од Владимира Назора. Његове рецитације оставиле су најбољи утисак.

Секретар Женског покрета, г-ђа *Радојка Манојловић* је у своме говору приказала сва настојања у историји да се оствари ограничење наоружања. (Њено предавање износимо на другом месту).

Господин *Др. Јован Кршић* је говорио о миру као основу новог назирања о свету, на бази Спинозине изреке »Pax Fortitudo Animaе«.

Ова врло успјела Академија је била завршена свирањем Кавкаске свите од Ивана-Иполитова. Академији је присуствовала маса света свих слојева, која је са ретком пажњом пратила сва излагања.

II U SPLITU

U Splitu je organizovala manifestaciju za mir i razoružanje ženska katolička organizacija »Danica«, i to 7 marta. Najpre je bila u crkvi Sv. Petra tiha sveta misa i propoved o miru, a zatim u Marulićevoj dvorani manifestacija. Velika dvorana je bila prepuna žena i muškaraca, a puni su bili i svi hodnici i manje sobe oko dvorane. Manifestaciju je otvorila predsjednica »Danice«, g-đa *Slišković* i zatim je govorila opširno i jezgrovito o problemu mira i razoružanja g-đa *Štefanija Brajša*.

G-đa *Brajša* je najpre iznela statistiku žrtava, koje je tražio poslednji rat i zadržala se zatim na izlaganju ekonomskog deficita svjetskoga rata. Ekonomski stručnjaci kažu, da sveukupni troškovi za vođenje svjetskog rata iznose 3 biliona 585 milijarda i 300 miliona dinara. Ako se taj neobično dugi broj razdjeli sa danima ili još bolje sa satovima koliko je trajalo svjetski rat, trošak iznaša mal ne na sat 1 milion dinara i to za vreme od 4 godine i 3 mjeseca!

A kakva bi bila statistika demoralizacije nastale usljed rata kad bi se netko našao da je napisao? Sve one uzbudene strasti, sve one mržnje i ostali brutalni instinkti?

Koliko razorenih obitelji, koliko li ubistva i samoubistva kao posljedica moralne propasti. Koliko li je majka jače zaplakalo za izgubljenom kćerkom nego li za palim sinom vojnikom!

Zatim govori g-đa *Brajša* o akciji koju su žene širom svijeta poduzele za mir. Spomenula je naročito Internacionalnu alijansu za žensko pravo glasa koja je održala lane u Beogradu konferenciju za mir, gdje se sastavila peticija na koju su žene čitavog svijeta sakupljale potpise poslate u Ženevu. Na istoj konferenciji zahtjevalo se da razne države pošalju i žene kao delegate u Ženevu. A to je i učinila američka, engleska i njemačka vlada, a isto tako poslali su ženske zastupnice Kanada i Poljska. (Jugoslaviji na žalost nije bilo omogućeno da sudjeluje u prikupljanju potpisa, no zato je Alijansa ženskih pokreta u Beogradu poslala Internacionalnom komitetu žena u Ženevi telegram sa toplim željama za plodan rad). Dan prije predaje sakupljenih potpisa aranžirale su predstavnice ženskih organizacija povorku kroz Ženevu.

Zatim se osvrće na rad katoličkih žena u kome su sudelovale sve svjetske katoličke ženske organizacije. Osobito su se istakle čehoslovačke katoličke žene, zatim Katolički ženski savez u Berlinu, Svjetski savez majka i odgojiteljica njemačke skupine izdao je proglas u kome naglašava nekase u omladini odgoji poštovanje

pred svakim čovjekom pa bio on drugog mišljenja i druge vjere.

G-đa *Brajša* je završila svoj govor jednim zanosnim apelom na žene i rekla: »Ako se konferencija razide bez uspjeha, mi ipak nećemo klonuti, već ćemo u tom slučaju mi, žene, same sazvati mirovne konferencije i to bez banketa, bez ugodnog putovanja i bez raznih bučnih manifestacija. Te mirovne konferencije održavaćemo u vlastitim kućama, jer mi, majke i žene, imamo jača sredstva protiv oružja. Oboružat ćemo srca naše djece, osobito naših sinova, plemenitošću. Otrovnih plinove mržnje zamjenićemo uzvišenim čuvstvima kršćanske ljubavi i poštivanja čitavog čovječanstva. Naučićemo ih tude poštivati a svojim se dičiti, dok sav odgoj neka nam se temelji na drugoj kršćanskoj zapovjedi: »Ljubi bližnjega svoga kao samoga sebe«.

Burnim oduševljenjem bile su popraćene ove riječi gospođe *Brajša*, a zatim je još jedan topli apel na majke izrekla g-đa *Ciko* i na koncu pročitala brzojav koji šalju katoličke žene Splita svojim katoličkim istomišljenicama u Ženevi.

(Izveštaj o manifestaciji u Splitu donosimo po splitskom »Novom Dobu«.)

III U BEOGRADU

Manifestaciju za mir i naoružanje u Beogradu organizovalo je Udruženje za Ligu Naroda i pozvalo da učestvuju sve organizacije koje rade za mir u vezi sa internacionalnim organizacijama. Manifestacija se održala 13 marta u sali Crvenog Krsta u prisustvu velikog broja publike i sa prenosom beogradske radio-stanice.

Manifestaciju je otvorio predsjednik Udruženja profesor univerziteta g. Dr. *Jovan Žujović* i obrazložio svrhu sastanka. U svome govoru odao je iskrenim rečima duboku zahvalnost *Aristidu Brianu*. Prisutni su se digli i uzviknuli: »Slava neumrlom poborniku za mir!« Posle je mešoviti hor akademskog pevačkog društva »*Obilić*« otpevao jednu pesmu.

Prvi govornik je bio g. Dr. *Mileta Novaković*, profesor univerziteta. G. Novaković je dao sažet prikaz nastojanja Društva Naroda, da se postigne trajan mir i prikaz o razoružanju od takozvanog Ženevskog protokola (1924) pa do ovogodišnje Konferencije za razoružanje. Na kraju je g. Novaković dao izraz svome ubedenju da sadašnja konferencija mora dati neke pozitivne rezultate. Na rezultate može imati vrlo veliki uticaj javno mišljenje, i stoga je potrebno da se ono čuje iz svih zemalja.

Kao predstavnici organizacija govorili su zatim: u ime Crvenog Krsta profesor univerziteta,

g. prota *Dimitrijević*; za Jugoslovenski Ženski savez g-đa *Leposava Petković*; za Udruženje rezervnih oficira i ratnika potpredsednik g. *Stefanović*, a za žensku pomoćnu sekciju tog udruženja, g-đa *Stefanović*; za Alijansu ženskih pokreta pretsednica *Alojzija Štebi*; za Udruženje univerzitetski obrazovanih žena pretsednica g-đa *Paulina Albala*; za Jugoslovensku sekciju Lige žena za mir i slobodu g-đa *Antonijević*; za Društvo za međunarodno izmirenje g. *Božidar Žečević*; poslednji najsimpatičniji govornik je govorio za omladinu, kao predstavnik studentske sekcije Hrišćanske zajednice mladih ljudi g. *Slavko Marjanović*.

Posle završnih reči g. Dr. Žujevića, hor »Obilica« je pesmom zaključio lepu manifestaciju.

G-đa *Leposava Petković* u ime Jugoslovenskog ženskog saveza u svome govoru se obazire na rad Internacionalnog ženskog saveza, koji je još 1899 godine u svoj program stavio rad za mir. Ovu tačku svoga programa, sproveo je kroz sve nacionalne saveze, članova Internacionalnog saveza. Danas se 45,000.000 žena bore preko Internacionalnoga saveza za razoružanje, kao bitan uslov za ostvarenje mira. I dok se oni političari, koji su iskreni pacifiste, preko Društva Naroda bore za ostvarenje mira, dotle su žene preko svojih internacionalnih organizacija, postale jedna snažna sila, koja utiče na javno mnjenje u korist mira. Ove žene u borbi protiv šovinističkog nacionalizma, privlače u svoje redove mlade generacije, kojima će ostaviti u nasledstvo svoj težak zadatak sa nadom da će među njima biti ostvarena atmosfera poverenja, u kojoj će ljudi jedni na druge gledati pogledom punim dobrote i razumevanja.

G-đa *Albala* u ime Udruženja univerzitetski obrazovanih žena je istakla, da se Internacionalna federacija univerzitetski obrazovanih žena organizovala odmah posle svetskoga rata. Ona teži da utiče, da školovane žene udruženim snagama doprinesu što jače razvijanju kulturnih tekovina čovečanstva, od kojih je mir jedna od najboljih. Sudbinu jednog naroda ne odlučuju političari i diplomati, već još mnogo jače matere, učitelji i profesori, formirajući buduće generacije. Ne smemo ostati u istoriji obeleženi kao generacija, koja je izvela najveće krvoproliće od kako svet pamti. Kao što se generacije, koje su izvele francusku revoluciju pominju da su proklamovale ideju bratstva, slobode i jednakosti, isto tako i mi ostavimo svetlog traga u istoriji, propovedajući ideju mira.

Govor naše pretsednice, g-đe *Alojzije Štebi*, donosimo u celosti. Ona je rekla:

»Razoružanje, sigurnost, mir — trojstvo je težnji, vezane jednom jedinom željom čovečanstva da se krene od teoretiziranja na njihovo praktično primenjivanje. Da li je pravilnija teza da treba najpre pribaviti garancije za sigurnost pa da se može pristupiti razoružanju, ili treba sprovesti prvo razoružanje i da bude logička posledica sigurnost — to je za ogromnu većinu čovečanstva sasvim sporedno. Glavno je da se nešto praktično uradi, što će skinuti sa čovečanstva teret neizvesnosti koji nas sada tako strahno pritiskuje da ne možemo mirno i jasno gledati u budućnost, da ne možemo pronaći put iz mraka sadašnjosti. Moralne i materijalne prilike današnjeg doba takve su kao da smo zalutali u neprohodnu prašumu, u koju ne prodire ni jedan zrak svetlosti i nade. Državnici koji su se sakupili u Ženevi, mogli bi — samo ako imaju iskrenu volju — da kroz prašumu u kojoj se gušimo prokrče stazu da po njoj krene čovečanstvo ka uzajamnom i prijateljskom radu. Prvi udar koji će joj dati smer i cilj najteži je i nazvažniji, i radi njegove sudbonosnosti tako teško očekujemo rezultate ženevske konferencije.

5 marta 1931 godine je rekao nezaboravni Brijan u francuskom senatu: »Ne pozivaju se uzalud predstavnici šezdeset nacija da raspravljaju temu kao što je tema o opštem razoružanju. Ova konferencija budi nade koje ne smeju biti prevarene. Narodi celoga sveta reći će kad misle na punomoćnike u Ženevi: »Ako samo oni hoće, mogu da prime obaveze koje će za svagda onemogućiti rat«.

Ova Brijanova izjava nas teši, jer ovakav poznavalac međunarodnih političkih prilika kao što je bio Brijan, ne govori tako odvažne reči bez stvarne osnove. Ako su otišli punomoćnici svih civilizovanih naroda sa iskrenom željom da ostvare naša očekivanja, oni nisu poneli sobom onaj balast zastarelih sredstava u raspravljanju međunarodnih pitanja koji je do sada još uvek sprečavao sporazumevanje i pronalaženje novih puteva i diktirao kompromisne formule kojima su nas žedne prenosili preko vode. U tome balastu najteže su predrasude o prestižu zemlje i nacionalnom dostojanstvu. Ali, po našem dubokom uverenju, prestiž zemlje i pravo nacionalno dostojanstvo mogu se steći samo na osnovi kulturnog bogatstva jednog naroda, a ne na osnovi njegovog bogatstva u topovima, puškama i ratnim avionima. Jugoslovenske žene, skupljene u A. Ž. P. trudile su se do sada i trudiće se u buduću da usade našem narodu duboko i nepokolebljivo verovanje u jednu istinu: da

možemo pridobiti poštovanje i ugled u svetu samo stvaranjem kulturnih vrednosti; a prvi i glavni uslov za njihovo stvaranje je opšti i trajni mir, i stoga smo svom dušom za razoružavanje, sigurnost i mir».

ОМЛАДИНА ТРАЖИ

Студентска удружења из Немачке и Француске: Немачки студентски савез, Немачко студентско удружење за Лигу Народа, Француско републиканско студентско удружење, Републиканска и слободна француска омладина, Федерација француских социјалистичких студената, Француска студентска група за Лигу Народа и Лига за акцију студената републиканаца и социјалиста, дали су следећу заједничку изјаву: „Конференција за разоружање је отпочела рад, и од њеног успеха зависи смањење националног наоружања, општа безбедност и одржавање мира. У овом судбоносном моменту, извесни елементи, који извлаче моралне и материјалне користи из прилика, у којима се налазимо, покушавају да саботирају конференцију, нарочито ширењем тенденциозних вести о ратним припремама неких великих сила. На супрот њима стоји факт, да разоружање Немачке обавезује остале државе да сведу своје наоружање на исту меру. Републикански студенти Немачке и Француске непрестано понављају ту обавезу. Протестирају противу лажи француских националиста о неком тобожњем немачком нападу, као и противу држања немачких националиста, који под изговором акције за разоружање, крију своју безумну вољу за наоружањем. Републикански студенти траже од својих влада да раде свом снагом на томе, да једном победи правда и воља за мир свих народа.“

У вези са акцијом немачких и француских студената, доносимо главне мисли из го-

вора г. Марјановића, који је у име студентске секције Хришћанске заједнице младих људи, одржао на манифестацији за разоружање, 13 марта у Београду. Он је рекао између осталог и следеће:

„Када се говори о миру и разоружању, треба и омладина да каже коју реч, и то пресудну реч, јер је омладина та, која се зове у први позив, јер је она мета непријатељског оружја. Дошло је време, када омладина хоће нешто да тражи, нешто да захтева и то изрично: омладина захтева да јој се у личном развијању не смета. Пустите воћку да расте, ако мислите да уберете плод. Ако је посетите, употребите је за огрев. Ситне гранчице пуцкарају и горе високим и снажним пламеном, али оне прегоре за часак, и не оставе ни жара за собом, већ само пепела. Треба дозволити, да се од тих гранчица створе снажне, тврде гране, које ће своје стаблу донети много користи. . . . .“

Завршавајући свој говор, г. Марјановић је рекао: „Колега Грин, као претставник америчких и енглеских студената, рекао је у своје говору на конференцији за разоружање: „Мир много значи за све говорнике на овој Конференцији, али за нас много више, јер се ми, буквално речено, боримо за своје животе. Стојим пред вама као бранилац, који тражи помиловање. Моја генерација ће бити позвана да жртвује све што сматра за најдрагоценије у животу да би постала мета митраљеских зрна, и жртва најновијих отровних гасова. То су млади људи и жене мојих година, који ће бити осуђени да изврше самоубиство. Од моје генерације ће се тражити, да уништи најбоље творевине људске културе, а можда и саму цивилизацију, из разлога које ће будући историчари прогласити за заблуду, ако не за потпуно глупе или порочне. Не интересујемо се више за спремање самих себе за топовску храну.“

МЕДЈУНАРОДНЕ КОНФЕРЕНЦИЈЕ. I RAZORUŽANJE

REFERAT ODRŽAN NA AKADEMIJI ZA MIR 14-II-1932.

У времену када се након dugogodišnjih припрема konačno sastala у Ženevi 2 o. m. Конференција за разоружање, можда ће бити од nekog интереса да споменемо напоре који су чинјени кроз дуги низ година, да би се дошло до nekog споразума о ograničenju оружанја, а time и до boljih међународних односа.

Већ од свршетка Velikog rata па све до danas, на svима међународним конференцијима на

kojima се govorilo о организацији mira, pitanje razoružanja smatrano је kao jedno od najvažnijih.

Ali, već и mnogo prije toga, на početku modernog pacifističkog pokreta bilo је rasprostranjeno mišljenje, да треба izvesti опште razoružanje, па да се osigura svjetski mir. Већ godine 1817 sklopljen је ugovor između S. A. D. и Vel. Britanije са ciljem да се ograniči наоружање на

Kanadskim Jezerima. Tada se došlo i na ideju: da bi bilo vrlo korisno da se ustanovi jedna pravna instancija za sve preporne slučajeve, pa se ovo može smatrati kao preteča međunarodnog suda pravde.

Tako se, dakle, već u XIX vijeku došlo do uvjerenja da naoružanje jedne države utiče na naoružanje drugih, i uvidjelo se odmah da će razoružanje biti moguće samo putem jednog svjetskog ugovora. Značajan je u tome pogledu predlog ruskog cara Aleksandra I. poslije Bečkog kongresa 1815, koji nije uspio usled otpora ostalih sila. Nastojanja Luisa Filipa tridesetih godina, ostala su takođe bez uspjeha. Briselski internacionalni mirovni kongres 1848 bavi se mišlju o jednom sistemu opšteg razoružanja, koje bi smanjilo državne terete, a takođe bi time iščeznuo trajan uzrok nepovjerenja i nemira. Poznat je poziv Napoleona III od godine 1863 svim suveranima evropskim, na konferenciju za razoružanje, da bi se, kako on kaže »garantovala sadašnjost i učvrstila budućnost«. Međutim, Engleska je odbila ovaj predlog, a zatim i ostale države. Do pregovaranja je doveo istom poziv cara Nikole II, kojim je on avgusta 1898 iznenadio svijet. U manifestu koji je on tom prilikom izdao, ističe on kao ideal, kome naponi svih naroda moraju biti upravljani, održanje opšteg mira i sniženja naoružanja, koje tereti sve narode. Kako ova nota kod nekih sila nije baš srdačno primljena, Muravjev, ruski ministar inostranih djela tačnije je precizirao zadaću konferencije notom od januara 1899. Na poziv nizozemske vlade sastala se Konferencija u Hagu maja 1899. Ali, i na toj I Haškoj konferenciji pokušaj ograničenja naoružanja razbio se potpuno. Ruski predlozi o ukidanju rezerve, o nepovećavanju vojnih budžeta za tri godine, odbile su velike sile. Došlo je samo do usvajanja jedne rezolucije u kojoj se ističe da se želi ograničenje vojnih tereta, radi unapređenja materijalnog i moralnog dobra naroda, kao i da vlade prouče pitanje razoružanja, koje je na toj konferenciji ostalo neriješeno. Ali, i pored svih nastojanja prijatelja internacionalnog sporazuma, oružanje je nastavljeno. Utoliko je bila življa želja da se na drugoj haškoj konferenciji 1907 to pitanje srećno riješi. Međutim se Njemačka protivila da se na konferenciji diskutuje o razuružanju. Druga haška konferencija morala se zadovoljiti održanim mnogim govorima i obnavljanjem želje za ozbiljnim proučavanjem pitanja razoružanja. Treća haška konferencija, koja je bila zakazana za godinu 1915, zbog Svjetskog rata nije se sastala.

I nakon velikog rata komplikovano pitanje razoružanja ponovo se vuče teško i neumčljivo, kroz sve međunarodne konferencije.

Već u mirovnim ugovorima naredeno je Centralnim silama ograničenje naoružanja, koje je imalo da sačinjava uvod u opšte ograničenje naoružanja svih nacija. Pakt L. N. već u prvom svom članu određuje: da je za primanje u članstvo L. N. potrebno, pored drugih uslova, primiti uredbu koju Liga propiše u pogledu snaga i naoružanja vojnog, pomorskog i vazdušnog.

Obaveze članova L. N. u pogledu smanjenja oružanja, određene su čl. 8 pakta L. N. Prema njemu »članovi Lige priznaju da održanje mira zahtjeva smanjivanje narodnih naoružanja na najmanju mjeru, potrebnu za održanje narodne bezbjednosti i za izvršavanje narodnih obaveza koje nalaže zajednička akcija«. Savjet L. N. pripremiće planove za ovo smanjenje. Prema čl. 9 obrazovaće se jedna stalna komisija, koja će davati Savjetu svoje mišljenje o izvršenju odredaba I i 8 čl. i uopšte o vojnim i pomorskim pitanjima.

Tako L. N. počinje da proučava zamršeni problem smanjenja oružanja već od svoga osnivanja. Više nego i jedno drugo pitanje, ono privlači pažnju godišnjih skupština i sav njihov interes je koncentrisan na debate o razoružanju. Već na I Skupštini L. N. 1920 u smislu čl. 9 pakta, povjerava se pitanje razoružanja posebnoj vojnoj komisiji. Ta je komisija izradila predlog vladama da budžet za vojsku ne bi trebalo povišiti za dvije godine, računajući od svršetka 1920. Ovu su rezoluciju prečitale sve države koje spadaju u L. N., pa se prema tome ne može označiti uspjelom.

Na II Skupštini L. N. 1921 uplivom izvjestioca za razoružanje lorda Roberta Cecila, doneseno je mnogo dobrih predloga kao:

1. da se izradi jedan plan za smanjenje naoružanja,
2. da Savjet pazi na izradu i prodaju ratnog materijala,
3. da se uputi apel na naučnike cijelog svijeta, da svoje radove o zagušljivim gasovima i eksplozivima publikuju,
4. da se organizuje jaka propaganda protiv oružanja.

Druga skupština rješava da se obrazuje jedna privremena mješovita komisija od vojnih i civilnih stručnjaka u cilju da prouči pitanje razoružanja i podnese plan 3 Skupštini. Ta komisija je prikupila iz svih zemalja podatke koji se odnose na suvozemno, pomorsko i vazdušno razoružanje. Rad komisije za razoružanje svodi se u glavnom na ove zaključke: Razoružanje ne može biti stvarno ako nije opšte i istovremeno; ni od koje države se ne može zahtjevati da smanji svoju oružanu snagu, dok se prethodno ne

obezbjedi od svakog spoljašnjeg napada; pakt o uzajamnoj garanciji je neophodan.

U istoj godini sastaje se na poziv S. D. A. konferencija u Washingtonu sa ciljem da se ograniči pomorsko oružanje. Na njoj pored S. D. A. učestvuju i Velika Britanija, Francuska, Italija i Japan. Oni zaključuju ugovor u kome uređuju pitanje broja i tonaže ratnih brodova, a tako isto i pitanje krstarica, podmornica i hidroaviona. Rok trajanja ugovora je do 31 decembra 1936 s tim da se najkasnije u toku 1931 sazove nova konferencija da pretrese ugovor i raspravi o eventualnim izmjenama.

Treća skupština D. N. imenuje ponovo za izvjestioca lorda R. Cecila, čovjeka sa mnogo idealizma i elana, a osim toga odličnog praktičara. Njegov projekat o uzajamnoj garantiji svojom originalnošću prevazilazi sve što je do tada u tom smislu učinjeno. Evo nekoliko glavnih ideja tome projektu. Princip razoružanja tijesno vezati za garantni pakt. Ovaj bi bio i preduslov i naknada za razoružanje. Ograničenje vojne snage trebalo bi da bude srazmjerno garantijama. — Mora se nastojati svim sredstvima da se međunarodno nepovjerenje međusobno ublaži i zamjeni uzajamnim povjerenjem. Zaziranje od susjeda i strahovanje od prepada održavaju grozničavo stanje, koje košta milijarde. L. N. nema mogućnosti da dekretira mir, niti da razoruža svijet, ali je ona dužna da ukaže put, kojim treba koračati, da se dođe do postavljenog cilja. Narodi treba da prestanu da se uzajamno sumnjiče i mrze. Svi zavisimo jedni od drugih. Bez moralnog ne može biti govora o materijalnom razoružanju. — Da bi se utvrdila ubojna snaga država, potrebno je usvojiti jedno mjerilo. Za pomorsko oružanje to mjerilo je broj ratnih lađa, torpiljera, podmornica. Za suvozemnu vojsku predložena je cifra od 30.000 vojnika kao jedinica. Što se tiče vazdušne vojske, tu je isključena svaka kontrola. Izvjestilac konstatuje da se avijatika naglo razvija i da bi vazdušni rat bio užasniji, nego i jedan od ranijih ratova. On bi satirao ne samo vojnike, žene i djecu, već bi upropastio sve tekovine civilizacije. I lord R. Cecil, vatreni apostol mira, završuje svoj govor u III skupštvinu ovim rečima: »Narodi treba da izvrše razoružanje ili da propadnu; ostaje im da biraju između života i smrti.«

Nakon duge diskusije donesena je rezolucija, prema kojoj materijalnom razoružanju treba da prethodi moralno razoružanje. Ovo posljednje može se ostvariti jedino u atmosferi bezbjednosti i uzajamnog povjerenja.

Od decembra 1922 do februara 1923 zasjeda u Washingtonu centralno-američka konferencija.

Njoj uspjeva da donese ugovor, po kome se stranke ugovornice obvezuju da će u roku od 5 godina sniziti naoružanje po jednom naročitom nacrtu. — Konferencija održana u Moskvi u decembru 1922 između Sovjetske Rusije sa jedne, a Estonске, Finske, Letonske, Litve i Poljske s druge strane, nije dala nikakav rezultat. Konferencija je bila prekinuta, jer se nije moglo sporazumjeti, hoće li se prvo zaključiti garantni ugovor, kako je želela Poljska, ili ograničenje oružanja, kako je želela Rusija.

Kao i na prve tri, tako i na četvrtoj Skupštini L. N. 1923, razoružanje pretstavlja vrlo težak problem. Nakon mnogo sjednica donesena je rezolucija da Savjet angažuje vlade, da ne prekorače vojni budžet, dok se ne izradi i ne usvoji opšti plan o razoružanju; da sekretarijat objavljuje jedan godišnjak o vojnoj snazi i industrijskoj moći svake države, prema zvaničnim podacima; da se spremi nova međunarodna konvencija za izradu i prodaju oružja; da komitet stručnjaka prouči nova kemijska i bakteriološka ratna sredstva i da ih objavi; da članovi ratifikuju vašingtonski ugovor, koji reguliše upotrebu podmornica i zagušljivih gasova; da se poštuju regionalni sporazumi zaključeni od strane pojedinih država.

5. Skupština L. N. značajna je po tome, što je na njoj izraden protokol za rješavanje međunarodnih sporova, poznat kao Ženevski protokol. On je između ostalog predvidio međunarodnu konferenciju za smanjenje naoružanja, kojoj će biti cilj da iz ranijih projekata o uzajamnoj garantiji i iz izvještaja stalne i privremene komisije za razoružanje, izradi jedan nacrt za redukciju naoružanja.

Krajem godine 1925 Savjet L. N. u duhu čl. 8 Pakta, postavlja »pripremnju komisiju za konferenciju za razoružanje«, koja počinje rad u maju 1926. Komisija stručnjaka radi puna dva mjeseca u Ženevi. Ona ispituje ogroman materijal, koji se odnosi na naoružanje suvozemno, pomorsko i vazdušno. Komisija je učinila mnoge sugestije, predloge i želje, ali ipak nije uspjela da izradi konvenciju o ograničenju oružanja.

U junu 1927 sastaju se u Ženevi na poziv pretsjednika Kulidža S. D. A., Engleska i Japan (Francuska i Italija samo kao posmatrač), i traže sporazum za ograničenje krstarica, razarača i podmornica, ali bez uspjeha. Ovaj neuspjeh, kao i neuspjeh Pripremnje komisije za razor., izgleda da doprinosi mnogo velikoj depresiji, koja se osjeća na 8 Skupštini L. N. 1927. Problem razoružanja ne odmiče. On prolazi kroz razne etape, ali ne donosi nova riješenja. Pripremnji odbor za Konferenciju za razoružavanje usvojio je 1927

jedan predlog konvencije za razoružavanje, ali je taj bio nepotpun, sa više dvojakih odredaba u istom predmetu. Odbor je 1928 donio jedan nov predlog, jednu novu osnovu, na kojoj se moglo diskutovati u L. N. Osnova je nešto drukčija, ali i u njoj stvari nisu daleko odmakle od onoga što je urađeno 1927. Zainteresovane države nisu saglasne još u mnogim pitanjima oružanja na suvu, na moru i u vazduhu. Izgleda da i ove, kao i sledeće godine 1929 glavna teškoća za riješenje problema razoružanja leži u pitanju ograničenja flote velikih država. Pretsjednik Hoover pokušava da se sa Engleskom sporazumije u tome pogledu. On poziva šefa britanske vlade Mac Donalda u Washington, da pregovaraju o pomorskom sporazumu. Ovim pregovaranjima poklanja se velika pažnja, jer se zna da je opšti sporazum o ograničenju oružanja mogućan tek onda, kada se postigne anglo-američki pomorski sporazum. Razgovori Hoovera i Mac Donalda dovode do sazivanja Pomorske konferencije u Londonu u januaru 1930. Na toj konferenciji Velika Britanija, S. D. A., Francuska, Japan i Italija pretresaju pitanje ograničenja ratne mornarice u svim kategorijama ratnih brodova. Cilj je konferencije da nađe jedan sporazum, koji bi olakšao rad L. N. za sporazum o opštem razoružavanju.

Konferencija traje tri mjeseca i završava rad zaključivanjem Londonskog pomorskog sporazuma u aprilu 1930 između Velike Britanije, S. A. D. i Japana. Ove tri države su se sporazumjele i ugovorom utvrdile broj jedinica i cjelokupne tonaže za sve tri ratne mornarice, kao i broj jedinica za topove od 12 i 15 cm. Italija i Francuska nisu se na ovoj konferenciji mogle da sporazumeju. Mnoga tehnička pitanja ipak su riješena između svih pet sila, naročito u pogledu podmornica. Sporazumjeli su se da podmornice mogu biti upotrebljene samo za odbranu u ratu, a nikako za napad. Gornji ugovor pretstavlja ozbiljan korak za učvršćivanje mira.

Na jedanaestoj Skupštini L. N. odbor za razoružavanje odlaze svoje odluke za drugi put i ako je bilo pritiska da se što prije iznese predlog za ograničenje naoružanja, pred Skupštinu L. N. Ipak u komisiji za pripremanje Konferencije za razoružanje živo se raspravlja pitanje opšteg graničenja oružanja. Pretresanje otežavaju izjesna shvatanja Njemačke i Sovjeta. Osim toga Engleska i Francuska se slažu kad se tiče ograničenja oružanja na moru, ali ne uvijek, kad se tiče oružanja na suvu. Francuzi traže najprije bezbjednost, pa onda razoružanje, a Englezi u razoružanju vide jemstvo za bezbednost. U pitanju razoružanja Francuska je u sukobu sa

Njemačkom. Njemačka tvrdi da je Versajski ugovor nametnuo i Francuskoj obavezu da se razoruža kad i Njemačka. Francuska misli da je po tome ugovoru Njemačka obavezna da se razoruža, a Francuskoj i njezinim ratnim saveznicima ostavlja se mogućnost smanjivanja naoružanja. — I tako u jednoj nemirnoj i zategnutoj atmosferi, jedva je došlo do sporazuma o obustavi oružanja za godinu dana u državama članicama L. N. Odbor za pripremu Konferencije za razoružanje, koji radi od godine 1925, sa velikim je teškoćama skupio u godini 1930 većinu za predlog konvencije o razoružanju, za Savjet L. N.

I za godinu 1931 ostaje pitanje o ograničenju oružanja neriješeno. Pripremna konferencija za konferenciju za razoružanje nailazi na sve teškoće. Internacionalni život nije možda od svršetka rata bio teži, nego što je u ovoj godini. U svijetu vlada jedno opšte nepovjerenje, strah, mržnja, nesigurnost. Na Dalekom Istoku je na pomolu rat. Države se sve više oružaju.

Vidimo da i pored dugogodišnjih priprema raznih komisija i potkomisija stručnjaka vojnih i tehničkih, i pored mnogo utrošenog rada, vremena i novca, pitanje razoružanja stoji na mrtvoj tački. Konferisano je beskonačno, izrađeno je mnoštvo projekata, predloga, nacrti i t. d. u pogledu smanjenja oružanja suvozemnog, pomorskog i vazdušnog, o ograničenju vojnih budžeta, o kontroli međunarodne trgovine oružjem, o zabrani otrovnih i zagušljivih plinova i t. d., ali sve je to ostavljeno za Konferenciju za razoružanje i treba da se na njoj ponovo diskutuje o svemu. U tu svrhu poslale su sve države čl. L. N. svoje delegate, a naročito stručnjake vojne i tehničke, da uzmu učešća u tim diskusijama. Hiljade stručnjaka sastali su se ovih dana u Ženevi. I ma koliko cijenili njihovo stručno znanje, mi bismo više vjere gledali na ishod ove konferencije, kada bismo znali da su ti ljudi uz svoje stručno znanje, donijeli u Ženevi i dobru volju, dubok osjećaj pravde i otvoreno srce; jer jedino ljudi sa tim osobinama, biće u stanju da privredu u djelo dugo spremene predloge o smanjenju oružanja i da svijet dovedu bar jedan korak bliže miru.

Sarajevo

Radojka Manojlović

AKADEMSKO IZOBRAŽENE ŽENE NA ČEHOSLOVAŠKEM

Udruženje akademsko izobraženih žen na Češkem je letos praznovalo desetletnico obstoja in je pri tej priliki izdalo knjižico »Kaj smo dosegle«. Najzanimivejši je sestavek s statistiko visokoškolskega študija žen in nameščenja teh žen

v javnih službah. Na vseh univerzitetnih fakultetah študira nad 5000 žen, na tehniku nad 900, nad 800 zdravnic deluje v privatni praksi ali v javnih zavodih in 7 docentki se je habilitiralo na visokih školah, nad 800 profesorica poučuje na srednjih in strokovnih školah, nad 80 žen deluje na znansvenih zavodih in knjižnicah in 18 žen je v magistratni službi mesta Prage itd. Žene z visokoškolsko tehnično izobrazbo su nameštene u raznih privatnih podjetjih, posebno u kemičnih tovarnah inženjerske, trgovske in zavarovalne tehničarke. Nekaj žen izvršuje tudi samostojno praksu kot stavbne arhitektke, strojne inženjerke in geometike.

Izdajateljice so si same zastavile vprašanje: Kaj smo akad. izobražene žene storile za ženski pokret, do katere mere smo dale svojo izobrazbu u službu sestram, ki jim ni bilo dano tako šolanje?

Dr. Albina Honzakova odgovarja na to vprašanje:

»Me žene in posebno žene inteligentke, ki u spolšnem tako dobro ispolnjujemo svoje dužnosti u poklicih, nismo pokazale višje stopnje socijalnega zmisla, kar so mnogi upravičeno pričakovali od nas. Pogledjmo samo članske sezname važnih ženskih udruženj in stanovske sezname pa se moramo čuditi, kako neznamenit odstotek žen je feministično organiziranih. To bodo nekoč zgodovinski dokumenti«.

Lani je bil u Brnu nepolitičen ženski shod. Na tem zborovanju su padali ostri očitki akademsko izobraženim ženam, ki se odtegujejo feminističnomu delu. Po prevratu su se bile baš te žene z vsu vneto vrgle u javno delo. Zakaj su se tako hitro umaknile?

Zagovornica napadenih žen, A. Vetterova, je pojasnila tako-le:

Po vojni je združilo češoslovaške žene navdušenje za svobodu, kolektivna radost. Ali potom, ko su z besedo in peresom izpričale narodno srečo, ko je upadel val politične omotice — su napočili dnevi suhoparnega društvenega dela, neumornoga letanja s shoda na shod, dnevi nepredviđenih programov in nemirnih večerov. Svet intelektualki je svet knjig. Zasvetila jim je doba študij, u tem ozračju su bila začarana leta njihove mladosti. Kako je javno življenje temu baš nasprotno! Človek si mora prav ukrasti trenutke, da pogleda knjige, prijetno mu de njih molčeva intimnost. Kdor pa dela u javnosti, se uči čitati novo sv. pismo, napisano nekje globoko u ljudskih srcih. Ne recite, da ima profesorica, stojeća na katedru, pred seboj tudi ljudski materijal, in da se zdravnica tako dotika ljudskih boleznika-

kor politik. Profesorica je svojim učenkama, zdravnicama svojim pacijentom eo ipso avtoriteta. Profesorica, ki stoji na govorniški tribuni ni nič. Šele takrat, ko zamore stvariti fluid vzajemnosti med seboj in svojimi poslušalci, ko se more povzpeti preko svojega negovanega individualizma in postati neznamenit delec kolektiva, neha biti glas vpijočega u puščavi. A treba je imeti mnogo ljubezni do javnosti, da more človek stalno s potrpežljivostju čitati u teh težkih knjigah, vezanih u ljudsko kožu. Često boli od njih ne samo glava, nego tudi živci u srce. Zato je toliko takih, ki se ustavijo na pol puta. Zato je toliko takih, ki zahrepene po miru svojih štirih sten.

Ljubljana

P. H.

НАЈЗАД ИЗЈЕДНАЧЕНЕ

Жене - чиновници, удате за државне чиновнике, изједначене су у примању пуног додатка на скупоћу са свима осталим мушким и женским државним чиновницима.

Уредба о додацима на скупоћу државних службеника од 14 марта 1932, члан 4 гласи: „Муж и жена, обоје државни службеници, имају свако за себе право на потпун лични додатак на скупоћу, без обзира да ли станују у истом стану или не“.

Требало је да прође више од деценије, и да се увиди оно што је императивно захтевала правда. И за све то време није редигована ниједна резолуција Женског покрета, Женског савеза и ниједног професионалног удружења да није уметнута алинеја о потреби овог изједначења. То питање је стално било на дневном реду, свуда се понављало.

И данас, морамо признати, ми смо изненађени. Овога пута свест законодавца била је на правом месту. У ово доба то је доказ да има здравог гледања на ствари.

У овом питању правда је задовољена. Принцип једнакости је победио.

Raznovrsnost jezika najviše sprečava da vidimo šta se događa u stvari: izčezavanje nacionalnog i stvaranje evropskog čoveka.

Nietzsche

БОРБА ПРОТИВ ЖЕНСКОГ ПРАВА НА РАД

Пре кратког времена, чуо се у парламенту глас једног напредног посланика, да је потребно и у нашој земљи дати женама право гласа. Али, убрзо затим, устао је један други посланик, супротног мишљења, који не само да се не слаже са предлогом, да се жени даду политичка права, већ иде још много даље, оспоравајући јој право и способност за вршење многих јавних функција, које она већ годинама са успехом отправља и код нас и у свима осталим земљама! Додуше, исти тај господин благонаклоно оставља женама и широко поље рада у кући — а што се тиче јавног рада, ту јој признаје само способности васпитача деце и — ово је најзанимљивије! — јаван рад у „хуманим друштвима“, у којима, наравно, не сме очекивати награду за свој рад и своје способности! Нама изгледа да је баш ту и тежиште питања свих противника женскога рада у јавном животу. — Они не виде опасност по друштво и породицу ако се жена удали из породице да би вршила неку функцију, за коју не би била и материјално награђена — јер, забога, ту свакојачко не може бити конкурент! Али виде „опасност“ за друштво и породицу чим жена добија еквивалентну награду за њен допринос, јер наравно то је најбољи темељ њеног економског ослобођења, а с тиме и ослобођења досадашњег ропског положаја.

Прошле године, када је избила слична племика преко јавности поводом једне проповеди у католичкој цркви, „Женски покрет“ је донес наше мишљење по томе питању, као и мишљење свих женских организација, те немамо намеру понова се на то враћати. Али, сматрамо да је корисно изнети какве се све сличне појаве осећају и у осталим земљама. Баш у мартовском броју »Jus Suffragii« поводом сличних појава у разним земљама, доноси један чланак, који преносимо, сматрајући да може бити од интереса за наше жене, колико у информативном погледу, толико исто и као опомена, шта нам је дужност да учинимо док је још време. И у земљама, у којима жене уживају политичка права, осећа се још увек јака струја старих предрасуда у погледу улоге жене у друштву. То је оно, што најбоље показује, да стицањем политичких права жена остаје још врло далеко од стварног постизавања равноправности. Стога, још дуге године борби и истрајног напора претстоје феминисткињама, док се не истребе старе предрасуде. Али, та борба може дати позитивног резултата, само ако

је заједничка на свима линијама, и ако је преко наших организација спроведена у целоме свету. Чланак у »Jus Suffragii« гласи:

„Иако се у Француској г. Шарл Рише јако подигао у јавности против права жена да раде у професијама, а нарочито против рада удатих жена, ипак још, у великим приватним предузећима, као ни у државној администрацији, не осећа се никаква мера предузета у томе смислу. Тешкоће данашњег времена ударају, на жалост, и жене исто толико колико и мушкарце; бројке, које нам цитира г. Жистен Годар најбољи су нам доказ зато.***) Али, писма која стижу редакцији »Jus Suffragii«, из Ирске, Сједињених Држава, Немачке, садрже очајне жалбе. Све јаче ограничења за рад жена, а нарочито за удате жене, прописују државе нарочито у делокругу наставе и државне администрације. Женски Савез у Ирској је узалуд дизао глас протеста. У Сједињеним Државама Америке Г-ђа Ана Камбел-Девис, у департману економских студија на Виконском универзитету спровела је једну статистику, којом се доказује да на 64 испитаних случајева, 46 практично су у немогућности да напусте своју професију. Тих 46 жена имају да издржавају 153 душа. И ако би се оне уклониле са места, на којима су запослене, морале би тражити запослење на другом месту, где би вероватно биле принуђене да понуде свој рад по много нижој цени.

Вести из Немачке су још жалосније. Редукција плата са 10% је патриотски свуда прихваћена, као и смањење цена у истом проценту. Удружење домаћица је понудило своју сарадњу у спровођењу контроле законских прописа на пијацама животних намирница. Пензије су такође смањене, а рок за стицање пензије је продужен. Удата жена као учитељица или чиновник све је ређа и ређа. Поднет је један законски предлог Рајхстагу, по коме би све удате жене, које нису апсолутно приморане да живе од своје плате, биле приморане да поднесу оставку. Њихово право за пензију било би замењено извесном отштетом У Енглеској, у којој већ више година немамо удатих жена у државној служби, осећа се

Г. Годар, сенатор француски, протествовао је у једном чланку против напада г. Шарла Ришеа. Он је у томе чланку изнео следеће цифре: „У Паризу — нека се мало размисли о овим цифрама, узимајући у обзир тешку одговорност жена — у прошлом месецу на 61.000 незапослених, који су уписани у регистре, било је 14.000 жена које само својим радом издржавају породице.“

ударац на други начин. Тамо удате жене првенствено погађа смањивање или одузимање помоћи незапосленима. „Не можемо заиста разумети — каже Мис Мак Милан, чувена феминисткиња — зашто би запосленост мушкараца више вредела од незапослености жена?“

Једина оптимистичка нота нам долази из Луксембурга. Тамо је поднет један законски предлог, односно измене Грађанског законика, у томе смислу, да се спроведе равноправност супружника. То је први корак ка признању права удатих жена, иако само у породичном домену.

Ови догађаји у двадесетом веку, у доба када изгледа да је жена већ извојевала сва права, све јаче нам испољава неопходну потребу за јачање феминистичке пропаганде, и за једну чврсту интернационалну организацију, као што је Феминистичка алијанса.

Овај чланак се завршава речима »Јус Suffragii«, званичног органа Интернационалне феминистичке алијансе: „Наше гласило продужава да излази, и ако га шиба ветар невоља и недаћа. Помозимо му свим нашим изворима: пером, новцем, речју. Ми имамо дужност према нашем полу, да вучемо плуг, како ћемо што боље направити бразду дубоку и праву, кроз цео свет“.

ПРВА ГОДИШЊА СКУПШТИНА ДРУШТВА ЗА ЗАШТИТУ ОСЛОБОЂЕНИХ ОСУЂЕНИКА И МАЛОЛЕТНИКА

Друштво за заштиту ослобођених осуђеника и малолетника одржало је своју прву годишњу скупштину у Београду 28 фебруара т. г. Скупштином је руководио председник, професор универзитета г. Тома Живановић отворивши скупштину веома лепим говором. Извештај управног одбора поднео је секретар г. Јелић, судија. Из извештаја се види; да је друштво у току прве године рада много помагало своје штићенике, новчано кад год је било потребно на тај начин им помоћи да се преброде тешки дани по изласку из затвора, и морално помажући им да добију запослење, које су због издржане казне изгубили. На тај начин друштво је доприносило, да помогне људима, који су једном пали у искушење и учинили преступ, да не дођу понова у прилике, које ће их навести да продуже живот невоље и понижења. Поред ове непосредне помоћи, управа је улагала напоре да прошири рад друштва у целој земљи, и да ступи у контакт са већ постојећим слич-

ним организацијама у осталим местима, како би се успоставио неопходно потребан контакт у раду. И у томе циљу било је позитивних резултата.

Скупштина је завршена конференцијом управне чланице г-це М. Атанацковић „О заштити морално угрожене младежи“. У вези са закључцима, које је предавач изложио у своје предавању, донете су две резолуције на скупштини, и то: 1) Да се захтева од г. Министра правде, да унесе један амандман у закон о судијама у томе смислу, да се за судије за малолетнике постављају жене, сматрајући да би се жене са најбољим успехом могле посветити томе раду; 2) да се успостави једна специјална социјално-заштитна полиција за децу и омладину, из којих редова би се могли бирати повереници судија за малолетнике, и да се нарочито способне жене узимају за ту полицију.

Једнодушност и одушевљење, са којим су донети ови закључци скупштине, дају нам наде да ће ово друштво много допринети настојањима Женских покрета да се остваре ове наше жеље.

DR. ŠEVALA ZILDŽIĆ - IBLIZOVIĆ

У јавности уопште, а нарочито у женским круговима, premalo је познат један велики успјех женског образовања. У јуну месecu године 1931 promovisana је на загребачком медицинском факултету прва Muslimanka, Ševala Zildžić, udata Iblizović, за доктора medicine.

Rodena u Sarajevu, ona je od malena sa svojom mladom sestrom (sada činovnicom u Narodnoj banci) uživala isti odgoj kao i njena braća. Kao prva Muslimanka, ona je pohađala sarajevsku mešovitu gimnaziju — i njezina pričanja o zajedničkom srednjoškolskom obrazovanju najlepši su argumenti za korist koedukacije u svim dobima i za omladinu koja je bez mnogo kulturne tradicije ulazila u školu. Svršivši gimnaziju, gde se već upoznala sa svojim sadanjem mužem, njih su dvoje zajedno pošli na medicin-

ske studije. Za vreme studija ona se udala, i posle svršetka oboje su se sada vratili u Sarajevo, sa mnogo idealizma da rade za narod. G-da Dr. Ševala Zildžić već je pristupila tom radu; ušla je odmah u upravu Ženskoga pokreta, gde vrši dužnost bibliotekara i arhivara. Znajući teškoće s kojima će se imati da bori, mi joj želimo u prvome redu mnogo istrajnosti, a zatim idealizma da pregori sve sitne smetnje, jer je cilj kojemu je pošla velik i žrtava vredan.

ФЕЉТОН

СМРТ ФЕРДИНАНДА БИСОНА

У Паризу је 17 фебруара умро Фердинанд Бисон, један од најстаријих и најватренијих поборника за слободу, мир и женско право гласа.

Још 1866 године као млад професор, побегло је у Швајцарску, јер није хтео да положи заклетву царству. Кад се вратио у Француску, борио се за слободу и бесплатно учење у школама. Он је био творац лајичких школа и закона о обавезној и бесплатној настави.

На збору за мир и слободу, коме је председавао Виктор Иго, он је ватрено нападао рат и у своме говору доказивао да рат није частан. Дубоко поражен он се чуди и сматра за богохуљење да може бити Бога рата, и у журналу, који се у оно време усуђивао да се назове „Сједињене државе Европе“ он израђује цео један програм за уништење рата васпитањем.

М. Бугле, директор највише педагошке школе у свом говору на комеморативној академији „Друштва за човекова права“, вели: „Педесет година је прошло. И они који се приближише овом старцу оптерећеном годинама и искуством, осећају како се потреса у дубини његове савести блага, топла и упорна вера, која беше и у његовој младости, вера пацифистичка блиско везана са вером лајичком. Усред рата пре појаве председника Вилсона, он предлаже на једном конгресу Лиге за права човекова, уз сарадњу свога пријатеља и следбеника Габријела Сеаја, декларације које су корисне да се помену и данас, можда пре него икад.

„Трајни мир могућ је само установљењем Друштва народа, које би међу народима завело исто уређење, које сваки народ примењује на своје чланове. Расправљање спорова правом, а не силом. Ово би друштво почивало на признавању права народа ма-

лих и великих на независност, на установљење обавезне арбитраже примењиве на све интернационалне сукобе без изузетка и резерве, и на организацији моћи интернационалних власти способних да спрече потребним мерама сваку побуну или напад“.

После свршеног свршеног рата, он упозорава да је најважније радити што је могуће брже на разоружању мржње. И он се жури да понесе дојучерањим непријатељима благе речи измирења. Диван је призор био видети у Берлину у сали Рајхсрата овога старог поклоника мира ситног тела, зрачнога чела, несравњеног ауторитета, како на основи искренности, доброте и чистоте, излаже моралне услове трајнога мира.

Када је добио Нобелову награду, о којој он није ни слутио, познато је шта је он учинио: он поклања француским учитељима, који су у истини његова духовна деца, оно што њему припада, да би они могли васпитањем деце слободније и смелије радити на зближавању народа.

П. П.

Марија Верона, председница француске Лиге за женска права, написала је за L'Oeuvre следећи некролог:

Фердинад Бисон феминист.

Феминизам губи у Фердинанду Бисону једнога од најбољих и најозбиљнијих бранилаца.

Одлучан приврженик једнакости полова, он је био у скупштини први извештач о женском праву гласа.

1906 године је поднео предлог да се женама да право бирања за општинске и кантоналне изборе. Фердинанд Бисон би наименован извештачем и у сагласности са комисијом он додаде и право пасивног бирања, предлогу за који је тражио да буде примљен.

Извештај поднет 1909 године није могао доћи на дискусију пре свршетка законодавне скупштине и пропао би, да Фердинад Бисон поново изабран не нађе средство у скупштинском пословнику да га поново по уласку у скупштину изнесе на дневни ред. За то је требало потпис 90 посланика. Известилац их нађе 100 којима се одмах придружише 75 потписа чланова социјалистичке групе.

Упркос сталних напора нашег великог пријатеља, нова законодавна скупштина се заврши без претреса Диссој — Бисон. 1919 године кад се скупштина најзад одлучи да решава о женском праву гласа Фердинад Бисон не бејаше ту да брани закључке свога извештаја.

Пошто није изабран 1914 године замени га М. Фланден.

Свакако његов рад није био узалудан, пошто је довео резултату потпунијем него што се његов творац усуђиваше надати. Истина у међувремену бејаше рат.

Извештај Биссонов је истински споменик и разумљиво је што је штампан, и издат од књижара: јер ни један посао тако савршен о том предмету није био дотле објављен.

То је још и данас најлепши одговор парламентарцима који претендују да бране републику противећи се политичкој еманципацији жене. Може ли се заиста замислити да би човек који је био прави организатор лајичке наставе, примио да компромитује дело целог живота без жаљења, без устезања. Не, заиста и ако је он постао апостол женскога права гласа, то је стога што је имао поверења у нове генерације створене лајичком школом, што је знао да треба ослободити мајке да би оне спремиле слободне људе. Он се дакле није ни мало бојао да ће жене злоупотребити слободу, која им се буде дала, разумевајући, уосталом, да је то једини начин да се дође до ослобођења духова.

Дивни и одани пропагандист какав беше Фердинанд Бисон, растрзао се да учини да тријумфује дело које њему беше драго. Он се виђаше на конгресима, на митинзима неуморан да узме реч. Вољен од публике коју је он учио и одушевљавао, бурно га је поздрављала чак и ових последњих година кад његова дубока старост не беше ослабила веру у прогрес. У марту 1926 године он претседава на јавном збору који је образовала француска Лига за женско право гласа у корист жена чиновника. Он потсети тад на прошле борбе, показа напретке постигнуте споро али непрекидним напором, посаветова жене да

имају вере у будућност. Не треба губити храброст, вели он, и ако успех не дође одмах. Никад не губити храброст, то је била уистини велика снага његовог живота.

Убеђен пацифист, који је добио Нобелову награду, један од његових последњих гестова бејаше још вера у људску мудрост да припреми мир.

Члан почасног одбора друштва Лиге за женска права, он је у том својству примис један акт, који садржи апел на конференцију за разоружање. Он одмах враћа петицију потписану, која нам тако стиже као једна од првих.

Данас кад су толики људи индолентни и равнодушни, један човек од 90 година пожурисе да одговори одмах, не говорећи као многи други, много млађи: један потпис више или мање мало значи.

Такође кад смо видели на великом белом листу, ситни рукопис који тако добро познајемо, кад смо прочитали оне две речи: Фердинанд Бисон које не прати никаква друга титула, нећемо крити да смо имале један часак узбуђења, а међутим ми нисмо ни слутиле да то беше последња реч коју нам он упуђиваше.

И сад он је тамо у Женеви, овај прост лист изгубљен у хиљадама милиона потписа, сабраних од женских удружења, али за нас он остаје као симбол, који говори свету: Мир уз припомоћ жена.

С француског превела П. П.

ЖЕНСКА ОМЛАДИНА У ФИНСКОЈ

У Финској не познају уредбени појам гарде даме. Свака жена у свако доба дана самим сама иде тамо куда хоће и враћа се својој фамилији када хоће. Чак се могу видети и ноћу без пратиоца девојчице које долазе на места где се држе забаве и које се даду пратити кући од својих витеза да ни један тренутак не забораве на себе и не злоупотребе положај.

Финска девојка је изузетно свесна, не да се преварити, и зна какву важност има сваки њен чин. Овоме насупрот треба и то констатовати да се у Финској не би нашао мушкарац који би хтео да покуша злоупотребити поверење девојке која је без пратње.

Слободно кретање жена у Финској је традиција, коју наслеђају генерације, и природно да се све више развија и јача. Резултат тога уздигнућа и уплива жена јесте укида-

ње проституције. Проституција је непозната у овој земљи, пошто су на захтев жена створени сви они предуслови који осигуравају незаштићеној жени да може мирно живети и у случају сваке фамилијарне незгоде, болести и у другим случајевима. Строги закони забрањују проституцију, и требало је само неколико година да је Финска претекла и све остале велике државе. Једва има случајева проституције, иако се неки деси спада у сензације. Међутим, фински закони не прогањају само жену него и мушкарце. У највише европских држава улична жена изложена је прогањању док је мушкарац кога за његово јевтино уживање пуштају слободног. У Финској жену и мушкарца заједно депортирају ако их ухвате на забрањеној проституцији. Према жене у Финској имају више прилике изиграти закон, јер су у непосредној вези са мушкарцима него код нас, ипак се не може чути да су прекршиле закон, имајући у виду да у Финској има и таквих занимања на којима могу да просперирају само женске, за која се места мушкарци не би ни примили. Продирање женских и њихово освајање терена најкарактеристичнији је доказ што су сви келнери, бријачи, кондуктери на електричним железницама, све само жене. Фински мушкарац који поштује равноправност жена сматра саввим природним да жене долазе на све више звања и занимања и да се примају таквог ролла које у другим земљама сматрају чудноватим, смешним и, чак, унижавајућим. Тамо се може и у купатилима наћи само женских намештеница. Ова послуга масира и мушке и трља, и свршава послове, што је у другим европским државама посао мушкараца.

Деца угледних породица, признате девојке из угледних кућа примају се и оваквог за-

нимања без сваког устежања и женирања. Рад је светиња и овај се појам урезао у душу финског човека, и не може се избрисати. Родитељи не налазе у томе никакве стрепње и не сматрају то несбичним — да им се дете прима оваквог занимања, јер нико и не мисли претставити да би неко могао злоупотребити рад ове запослене жене.

Говорио сам са више родитеља и овима ни на памет није пало да би њихово дете поред редовног занимања, терало још и неко лакше занимање.

Ако би се евентуално догодило да се неком мушкарцу јачег темперамента допадне, — рецимо, код бријача или у куратилу нека девојка, и да са њоме почиње интимније понашање, ова би девојка, која служи, опрала таквом мушкарцу главу тако да би га за увек прошла воља.

Финска жена много тера спорт, јаше, плива, и у томе хоће да буде једнака са мушкарцем.

Финска жена се никад не осећа као да је без одбране и протестује против сваке помоћи. Охоло изјављује да је равноправна са мушкарцем, и зна бранити своје интересе, и против једне јаче силе. Породичан миран живот управо је завидан. Породица живи у најлепшој хармонији и браколомство и растава су велика реткост. Жена је толико пожртован и веран друг човеку да и после удаје за држава ону скромност и место које је и пре имала. Ако прилике траже да и она мора радити, она то чини, и дели са својим другом све бриге.

Модеран и слободоуман живот не тера жене у штетне струје. Не злоупотребљавају постигнуте резултате, напротив с њима и раде за своја права и за права мушких.

BELEŠKE

Dom zaštitnica devojaka u Zagrebu. U prošleme broju doneli smo članak o domu zaštitnica devojaka u Zagrebu. Predsednica Društva za zaštitu devojaka, g-đa Dr. Milica Bogdanović zamolila nas je da neke navode u tome članku ispravimo, što drage volje činimo. Društvo se osnovalo godine 1928, a godine 1927 se stvorio samo akcioni odbor. Celu akciju je vodila g-đa **Zora Mihelić**, koja je bila pre toga već 17 godina individualno začlanjena u Međunarodnu federaciju prijateljica mladih devojaka. Da je zagrebačka sekcija ove internacionalne federacije dobila svoj dom, i za to ima najviše zasluga g-đa **Zora Mihelić**.

Удружење југословенских сестара нудиља одржало је годишњу скупштину 14 фебруара у Загребу. Присутних

је било око 50 сестара из свих делова наше земље. За председницу удружења је била изабрана сестра Тончка Шиферева, која ради већ годинама у Материнском удружењу у Београду.

Књижевна награда Францускиње Северин за најбоље дело за пропаганду мира била је додељена прошле године Енглескињи Хелен Зена Смит за њен роман: Не тако мирно, у коме описује живот једне колоне шофера — жена на западном фронту. Њено дело у истини приказује без сваке шминке страхоте рата и патње ратника и изазвало је у целоме свету дубок одјек. Награда износи 5000 франака. Пошто списатељка још није открила своје право име, одбор за додељивање награде је одлучно да чува на-

граду годину дана за њу. Ако се не јави за годину дана, награда ће се доделити другој жени и највише изгледа има Антонина Валентин, Немица, за њено дело о Штресману. Преклањске године је добила награду Северин Францускиња Марсела Капи за дело „Жене под јармом.“

Saradnja žena u Društvu naroda. — Nemački ženski časopis »Die Frau« donosi pod ovim naslovom, a sa znakom pitanja, sledeće: Kako je lanjske godine primila skupština Društva naroda rezoluciju kojom se obraća savetu Društva naroda s molbom da ispita mogućnosti za intenzivniju saradnju žena, Savet je raspisao mnogim internacionalnim ženskim organizacijama, a i nekim nacionalnim udruženjima žena cirkular, u kome moli da organizacije same predlože način te intenzivnije saradnje. Glavne internacionalne ženske organizacije poslale su sada odgovore. U glavnom su njihovi predlozi sledeći: 1) Pretstavnice ženskih organizacija da prisustvuju ili kao stručnjaci ili samo kao slušaoci raspravama plenuma i otseka. 2) Ženske organizacije neka imaju pravo da za vreme rasprava predlažu predsedniku memorandume, napomene itd obzirom na različna pitanja razoružanja 3) Ženskim organizacijama neka se omogući trajan kontakt sa delegatima, tako da mogu one obavешtavati nacionalne saveze o namerama njihove zemlje. Predsedništvo Konferencije za razoružanje pod predsedništvom Hendersona raspravljalo je već o saradnji žena. Španski delegat Madariaga predložio je savetodavni odbor žena. Engleski ministar spoljnih poslova Sir John Simon i američki delegat Gibson su bili protivni tome predlogu. Njihovo mišljenje je da bi bila saradnja žena efikasnija, ako bi svaka delegacija imala u svome sastavu žene. Na kraju je bilo zaključeno da se podnese Konferenciji predlog u tome smislu.

Енглески избори за општине донеле су женама опет најлепше резултате: 16 жена је било изабраних за председнике општина.

За члана Академије књижевника у Берлину изабрана је Ina Seidel. Она је поред Rikarde Huch друга жена која је члан те Академије.

Veliki miting u Parizu za žensko pravo glasa. Čuvena francuska organizacija, Liga za pravo čoveka, organizovala je 27 februara u Parizu jedan miting za žensko pravo glasa. Oko 3000 duša je bilo na tome mitingu, kome je predsedavao poznati profesor univerziteta Victor Basch. Ovoj manifestaciji je prisustvovala g-đa Clara Campoamor, španski delegat u Društvu Naroda i član španske ustavotvorne skupštine. G. Basch je prvi uzeo reč i vatreno govorio o potrebi da Francuska sleduje Španiji u pogledu političkog izjednačenja oba spola. Zatim su govorili Marc Sangnier, princeza Cantacuzen, Paul Painlevé Brack i de Monzie. Zatim je g-đa Campoamor uzela reč i govorila o aktivnosti španskih žena za dobijanje političke ravnoprav-

nosti, koja je jedan znak pravde. G. Herriot koji je bio blestian, uputio je jedno pismo u kome je potsetio da je njegova partija bila uvek za žensko pravo glasa.

Исправка. Госпођа Др. Милица Богдановић нам саопштава да белешка о њеном постављењу за професора на Вишој педагошкој школи у Загребу није тачна. Она није постављена, него само додељена тој школи.

MISLI

Da su nauka i nacionalni osećaji u oprečnosti, zna se, iako političke varalice to saznanje ponekad zataje. I konačno: doći će dan kad će svi da razumeju da se sada sva viša kultura okružuje ogadom samo na vlastitu štetu. Uvek nije bilo tako: ali točak se zavrteo i vrti se dalje.

Nietzsche

*

Volite da gradite grad budućnosti: ali za gradnju uzimate negrobne spomenike i dostojanstva prošlih vremena.

Nietzsche

*

Posvetiti se s ljubavlju pojedincu ili celome društvu, zajednici — eto to su krajnji zadaci i rešenja čovečjeg života!

Armin T. Wegner

*

Ништа није штетније у животу народном, него себе самог варати и прецењивати.

(Владика Штросмајер, Путопис, Вијенац 1875)

*

Знаност, умјетност и вјера могу само под заштитом слободе и самосталности ваљано и благотворно успјевати.

(Владика Штросмајер — говор при отварању Галерије слика 1884)

*

Лако је народ покварити и отровати, али је неизмјерно тешко поправити и препородити га.

(Владика Штросмајер, Путопис, Вијенац 1875)

**ПРЕТПЛАЋУЈТЕ СЕ НА
„ЖЕНСКИ ПОКРЕТ“**